

Людмила БОНДАР

В.О. Сухомлинський про розвиток творчих здібностей учнів початкової школи

У статті висвітлюються теоретично обґрунтовані й перевірені практикою ідеї В.О. Сухомлинського з питань розвитку творчих здібностей школярів молодшого віку. Наголошується на важливості їх втілення в роботу сучасних освітніх закладів.

Ключові слова: школа, педагог, молодші школярі, навчання, мислення, творчість, розвиток, здібності, природа.

Людмила БОНДАРЬ

В.А. Сухомлинский о развитии творческих способностей учеников начальной школы

В статье раскрыты теоретически обоснованные и проверенные практикой идеи В.А. Сухомлинского по

вопросам развития творческих способностей школьников младшего возраста. Акцентируется внимание на важности их воплощения в практику работы современных образовательных учреждений.

Ключевые слова: школа, педагог, младшие школьники, обучение, мышление, творчество, развитие, способности, природа.

Lyudmyla BONDAR

V.O. Sukhomlynsky about development of creative abilities of pupils of primary school

The article is devoted to theoretically and practically proved ideas of V.O. Sukhomlynsky about the development of creative abilities of pupils of primary school. The main stress is on the importance of their implementation into the practice of modern educational establishments.

Keywords: school, teacher, pupils of primary school, teaching, thinking, creativity, development, abilities, nature.

Педагогіка В.О. Сухомлинського – педагогіка гуманізму

Володимир ОМЕЛЬЧУК,

кандидат педагогічних наук, доцент, викладач-методист, відмінник освіти України, голова предметно-методичної комісії загальної педагогіки і психології Дубенського коледжу Рівненського державного гуманітарного університету

Українська держава досить щедра і багата своїми талантами. Вона подарувала світу відомих діячів, які представляють різні сфери суспільного буття, зокрема педагогіку, історія розвитку якої безпосередньо пов'язана з творчою спадщиною Василя Олександровича Сухомлинського – провісника педагогіки добра, людяності й любові. В сучасних умовах особливої актуальності набуває педагогіка гуманізму Василя Сухомлинського. Він переконливо доводив, що виховання гуманізму, людяності здійснюється через творення добра. Цій проблемі присвячена переважна більшість праць відомого педагога, вона пронизує всю його педагогічну спадщину.

Однією з найважливіших рис творчості В.О. Сухомлинського було тонке проникнення в душу молодої людини, яка пізнає світ і утверджує себе в ньому. З цим тісно пов'язані думки педагога про мудру владу наставників, уміння дорожити довірою дитини, оберігати її, бути для неї втіленням добра і справедливості. Це речі, без яких учитель може стати хіба що наглядачем, але аж ніяк не вихователем.

Звертаючись до вчителів, В.О. Сухомлинський писав: «Які б грані людської волі і розуму, серця і мудрості не відкривались у вашій особі перед дитиною: схвалення, похвала, захоплення, гнів, обурення, осуд (так, на ці почуття вихователю теж має право, він – не безплотний ангел), – кожна з цих граней повинна відкриватися на фоні головного – поваги людської гідності, звеличення Людини» [1, с. 36].

Василь Сухомлинський наголошував, що основу виховання мають становити народна педагогіка та загальнолюдські цінності – добро, совість, честь, обов'язок, гідність. Чи не найважливішим засобом виховання він вважав мистецтво спілкування педагога з дітьми. Людяність, душевність спілкування – ключ, що «відкриває» дитячі та юнацькі серця. Саме завдяки такому спілкуванню діти довіряють педагогу як старшому доброму порадинику, другу.

Чимало праць відомий педагог присвятив ролі слова та значення особистості вчителя для дитини і сформулював вимоги до них. Він радив не робити насильства над душею людини, уважно придивлятися до законів природного розвитку кожної дитини, до її особливостей, нахилів. Місія педагога полягає у тому, щоб бути творцем дитячого щастя, лікарем і

зцілителем дитячих душ. Аналізуючи позицію одного з учителів («А якщо я не люблю дітей. Якщо я тільки й зазнаю світлих хвилин, коли їх не чую і не бачу? Що ж, накажете залишити школу і перекваліфікуватися?»), Василь Олександрович у статті «Як любити дітей» однозначно відповідав: «Так, треба залишити школу і здобути іншу спеціальність. Або ж виховати в собі любов до дитини – третього не дано». Почуття любові до дитини великий гуманіст називає «плоттю і кров'ю виховання» як сили, здатної впливати на духовний світ іншої людини, з огляду на що зазначав: «Педагог без любові до дитини – це все одно, що співець без голосу, музикант без слуху, живописець без відчуття кольору» [6, с. 292].

Вчений-педагог закликав учителів уникати озлобленості, грубості, не бути «товстошкірим», бо це негативно позначається на атмосфері та засобах навчання і виховання. У книзі «Серце віддаю дітям» він наголошував: «Найголовніше для вчителя – насамперед бачити дитяче горе, сум, страждання. Бачити і відчувати дитячу душу. В тому, як учитель ставиться до горя дитини, наскільки здатний він розуміти й відчувати дитячу душу, полягає основа педагогічної майстерності» [5, с. 229].

Гуманність неможлива без чуйності до людини. Кожний, хто вступає в життя, зазначає Василь Олександрович, повинен бути не тільки прекрасним умільцем, майстром, творцем матеріальних цінностей, а й душевною, чутливою людиною. Ніколи не втрачати свого значення слова В.Г. Белінського: «Будемо теслярами, будемо слюсарями, будемо фабрикантами; але чи будемо людьми – ось питання!» [4, с. 193].

На думку В.О. Сухомлинського, зародження у дитячих душах високих моральних, гуманістичних почуттів – любові до своїх батьків, рідних, поваги до людей похилого віку, милосердя до немічних і нещасних сприяють художні твори-мініатюри. На основі художніх творів він радив у початкових класах проводити уроки доброти і людяності. Звертаючись до аналізу багатовікового педагогічного досвіду та досвіду своїх колег, В.Сухомлинський послідовно розвивав гуманістичну ідею величчя, цінності людини. Він обґрунтовує, якими мають бути почуття – до батьків, рідних, близьких, до інших людей та обов'язок перед ними; любов до Батьківщини, розуміння життя, добра і зла у ньому; виховання високих моральних якостей і норм поведінки, любові до знань, школи, учителя; дружба, любов, сім'я; ставлення до краси в природі, суспільстві.

Гуманістичну основу педагогічної системи Василя Олександровича Сухомлинського становить визнання цінності людини, її індивідуальної свободи та гідності, права на щасливе життя і творчість, створення умов для всебічного гармонійного розвитку кожної особистості. Міцним підґрунтям гуманістичного виховання особистості педагог вважав виховання у кожної дитини поваги до самої себе. На його думку, самоповага – необхідна умова

існування особистості, колективу, школи у цілому. Важливу роль у гуманістичному вихованні особистості Василь Олександрович відводив родині. На думку великого педагога, всебічний і гармонійний розвиток можливий лише за умов плідної співпраці, школи і сім'ї, оскільки саме звідси дитина переймає культуру відносин, спілкування, поведінки тощо.

У працях «Павлівська середня школа», «Методика виховання колективу» В.О. Сухомлинський рекомендує дбати про те, щоб для дітей дорогими людьми стали мати, батько, бабуся, дідусь, щоб у їхньому духовному житті утвердився культ матері. Виховання дітей 6–10 років він називав «школою сердечності», радив педагогам і батькам вчити дітей добру, любові, милосердю. Дитина не повинна вирости байдужою, черствою, вона має зростати у постійному піклуванні про навколишній світ рослин, тварин, людей, доглядати і допомагати їм.

Важливим засобом морального виховання дітей Василь Олександрович вважав слово, а мовну культуру людини – дзеркалом духовної культури. Слово – не тільки носій інформації, зазначав він, воно – іскра, від якої розгорається полум'я інтересу, вікно в незвідане, тому має бути яскравим, образним, барвистим і точним. Слово в руках учителя – найтонший і найголовніший його інструмент. Він неодноразово наголошував, що багато шкільних конфліктів, які нерідко закінчуються великою бідою, починаються з невміння учителя спілкуватися з учнями. Обстоюючи високу мовну культуру кожного педагога, Василь Олександрович зазначав, що вихователь має вибирати з мовної скарбниці саме ті слова, що відкривають шлях до людського серця, неповторного, не схожого на інші. Щоб виховувати словами, треба розвивати у вихованців сприйнятливість до слова.

З погляду В.О. Сухомлинського, мова – то бездонна криниця, але треба дбати, щоб вона завжди була чистою і багатство рідної мови було відкрите для дітей з перших кроків їхнього шкільного життя. Його стаття «Джерело невмирущої криниці» – палкий заклик до учителів плекати рідну мову, високо нести слово як могутнє знаряддя освіти й виховання любові до Батьківщини, рідної землі [3, с. 8]. Краса і велич, сила і виразність рідного слова є найважливішим засобом впливу на дитину, облагородження її почуттів, душі, думок і переживань.

Роль цього засобу в початковій школі, де кожна зустріч з новим явищем навколишнього світу пробуджує в серцях дітей почуття захоплення, на думку В.О. Сухомлинського, неможливо переоцінити. У зв'язку з цим Василь Олександрович пригадує мандрівки в природу – у ліс, сад, поле, до річки, де слово ставало знаряддям, за допомогою якого вчитель відкривав дітям очі на багатство навколишнього світу. Відчуваючи, переживаючи красу побачено і почутого, діти сприймали найтонші відтінки слова, через яке краса наповнювала їхні душі. На переконання Василя Сухомлинського, саме по дорозі в природу були першим поштовхом до

творчості, після яких у дітей з'явилося бажання передати свої почуття і переживання. Вони склали маленькі твори про природу, які сприяли розвитку мови і мислення, а потім зачитували його в класі. Як приклад, В.О. Сухомлинський пропонує декілька творів-мініатюр, усно складених дітьми в перший рік навчання, а потім записаних в альбом «Наше рідне слово» [5].

Пісня жайворонка (*Ларуса*)

У блакитному небі тремтить сіра грудочка. Це – жайворонок. Я слухаю цю чудову пісню – не можу наслухатися. Неначе виграє на тоненьких-тоненьких срібних струнах. Натягує струни від золотої пшениці до сонечка. Колоски прислухаються до його пісні.

Зайшло сонечко (*Сергійко*)

Сонечко зайшло. Потемніло поле. З яру розповідається присмерк по полях і луках. Розтікається, як річка. А на вершині тополі спалахнули золоті іскорки. Це сонечко послало своє останнє привітання. Спалахнули і погасли. До побачення, сонечко!

Бджоли п'ють воду (*Галя*)

Я бачила, як бджоли п'ють воду. По тоненькій очеретинці крапельки води стікають на гладенький вербовий пеньок. Пеньок мокрий. Бджоли люблять запах верби. Летять до пенька пити воду. Стріпують золотими крильцями. Відпочиньте трохи, бджілки, адже вам далеко летіти.

Гречка цвіте (*Варя*)

Зацвіла гречка. Поле неначе білим килимом вкрите. Та цей килим живий і так гарно пахне. На кожній квіточці – бджола. Килим гуде – це бджоли дзиччать. Великий мохнатий джміль сів на квіточки. Стеблинка затремтіла і нахилилася. Джміль не втримався, впав і сердито загуд.

Вчитуючись в рядки цих творів, вкотре переконуючись в безмежній красі рідного слова, душевній чистоті Божого творіння – дитини. Напередодні 95-ї річниці від дня народження Василя Сухомлинського педагогічна громада в черговий раз засвідчує глибоку шану і повагу Великому гуманісту. За історичними мірками Василь Олександрович прожив небагато, але змістовно, залишивши по собі спадщину, яка заслуговує на отримання особливого статусу: «Педагогіка Сухомлинського – педагогіка гуманізму».

Література

1. *Дзевєрін О.* Видатний радянський педагог / В.О. Сухомлинський // Вибрані твори: у 5-ти т. – Т. I. – К.: Рад. школа, 1976. – С. 36.
2. *Омельчук В.В.* Василь Олександрович Сухомлинський – провісник педагогіки добра, людяності і любові / В.В. Омельчук // Нова педагогічна думка. – 2009. – №4. – С. 122–124.
3. *Спогади* про Сухомлинського / Упоряд. С.П. Заволока. – К.: Рад. школа, 1990. – С. 8.
4. *Сухомлинський В.О.* Павлівська середня школа / В.О. Сухомлинський // Вибрані твори: у 5-ти т. – Т.4. – К.: Рад. школа, 1977. – С. 193.

5. *Сухомлинський В.О.* Серце віддаю дітям / В.О. Сухомлинський // Вибрані твори: у 5-ти т. – Т.3. – К.: Рад. школа, 1977. – С. 202–209, 229.
6. *Сухомлинський В.О.* Як любити дітей / В.О. Сухомлинський // Вибрані твори: у 5-ти т. – Т.5. – К.: Рад. школа, 1977. – С. 292.

Анотації

Володимир ОМЕЛЬЧУК

Педагогіка В.О. Сухомлинського – педагогіка гуманізму

У статті розглядаються гуманістичні аспекти педагогічної спадщини В.О. Сухомлинського. На її основі аналізуються визначені педагогом-новатором умови виховання у дітей сердечності, доброти, чуйності, любові до оточуючого нас світу.

Ключові слова: педагогічна система В.О. Сухомлинського, гуманізм, мистецтво спілкування, уроки добра, народна педагогіка.

Владимир ОМЕЛЬЧУК

Педагогіка В.А. Сухомлинського – педагогіка гуманізму

В статті аналізуються гуманістичні аспекти педагогічного насліддя В.А. Сухомлинського. На його основі визначені умови виховання у дітей сердечності, доброти, чуткості, любові до всього оточуючого.

Ключевые слова: педагогічна система В.А. Сухомлинського, гуманізм, мистецтво спілкування, уроки добра, народна педагогіка.

Volodymyr OMELCHUK

Pedagogics of V.O. Sukhomlynskyi as humanistic pedagogics

The article is devoted to the humanistic aspects of pedagogical heritage of V.O. Sukhomlynskyi. The conditions of formation of loving, kindness, sensitivity, love to the surrounding world in children, defined by the teacher and innovator, are analysed on this basis.

Keywords: pedagogical system by V.O. Sukhomlynskyi, humanism, the art of communication, the lessons of kindness, native pedagogics.

